

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Скиби Катерини Миколаївни

«Теорія і практика професійної підготовки перекладачів у США»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Проблематика дослідження є, безумовно, *актуальною*. Це пояснюється, з одного боку, впливом глобалізаційних процесів, які спричинюють посилення інтенсивності міжнародних зв'язків у їхніх різноманітних проявах, а також зростанням попиту на якісні перекладацькі послуги для підтримки згаданих зв'язків. Забезпечення названих послуг, у свою чергу, викликає потребу у висококваліфікованих фахівцях із перекладу (як усного, так і письмового), підготовка яких у вищих закладах освіти (ВЗО) перетворюється на важливу проблему. Ефективне вирішення останньої значною мірою залежить від розробки науково обґрунтованих підходів у цій сфері, які, у свою чергу, мають враховувати результати критичного вивчення закордонного досвіду підготовки професійних перекладачів. Хоча така підготовка на теренах України почалася навіть раніше, ніж у більшості країн світу (більш як півстоліття тому), однак протягом тривалого періоду часу навчання перекладачів обмежувалося рамками лише двох університетів (Київського і Харківського), кількість студентів в яких була відносно незначною, що не стимулювало теоретичного осмислення педагогічних аспектів цього процесу.

Різке збільшення набору на спеціальність «Переклад» наприкінці 1980-х років лише посилює згадані проблеми, а також загострило суперечності, які дисертантка вичерпно проаналізувала у своїй роботі: між вимогами суспільства до перекладачів і реальним станом їхньої готовності, спричиненого застарілою системою їх навчання; між відносною ізоляцією українських центрів підготовки перекладачів та необхідністю глибокого аналізу й узагальнення світового досвіду; між непослідовністю рішень на нормативно-законодавчому рівні стосовно спеціалізації «Переклад» та потребою модернізації системи навчання перекладачів

в Україні відповідно до світових стандартів; між вимогами сучасного ринку перекладацьких послуг, орієнтованого переважно на галузевий переклад та види діяльності, що раніше не входили до сфери відповідальності перекладача (термінологія, комп'ютерні бази даних і автоматизовані системами перекладу, машинний переклад, локалізація, керування перекладацькими проектами, професійна етика перекладача, його працевлаштування тощо) і змістом навчання у багатьох ВЗО України, де за інерцією домінує переклад художньої літератури; між потребами суспільства в якісному перекладі та відсутністю надійного механізму сертифікації й оцінки якості перекладацьких послуг і кваліфікації перекладачів; між забезпеченням можливості побудови індивідуальної траєкторії професійного розвитку кожного студента (з урахуванням його/її потреб та уподобань) і застарілою системою навчання майбутніх перекладачів.

Як уже згадувалося раніше, суттєвим засобом вирішення цих суперечностей є, зокрема, вивчення досвіду підготовки професійних перекладачів у розвинутих країнах, до яких безумовно належать США. Таким чином, дисертація, що рецензується, є не лише *актуальною*, але й *перспективною*.

Етапи дослідження є *послідовними* та *обгрунтованими*. Дисертантка, за результатами аналізу численних праць інших авторів та відповідних документів, *вичерпно* визначила зміст ключового поняття «професійна підготовка перекладачів» та *переконливо* окреслила теоретичні передумови її забезпечення. Виходячи з цього, авторка сформулювала *вмотивовану* мету дослідження та побудувала систему *логічних і взаємопов'язаних* завдань для її досягнення.

Подальший розвиток дослідження полягав у *послідовному розв'язанні* згаданих завдань за рахунок *всебічної характеристики* стану проблеми професійної підготовки перекладачів у педагогічній теорії та практиці; *детального опису* американських вимог до професійної діяльності та фахової компетентності перекладачів; *глибокого ретроспективного аналізу* розвитку перекладацької освіти в США; *детальної характеристики* її системи та організаційно-дидактичних засад; *повного розкриття* процедури підтвердження професійної кваліфікації перекладачів і дотримання стандартів забезпечення якості перекладу;

вичерпного порівняльно-педагогічного розгляду досвіду США, а за його результатами – переконливого обґрунтування перспектив розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні; фахової розробки навчально-методичного забезпечення для її вдосконалення з урахуванням досвіду США; чіткого окреслення головних напрямів подальших наукових досліджень проблематики, що розглядається.

За результатами професійного виконання поставлених завдань дослідниці вдалося аргументовано довести, що незважаючи на наявність численних праць у даній сфері, проблема теорії й практики професійної підготовки перекладачів саме у США на системному рівні досі не досліджувалась. Дисертантці вдалося закласти надійне підґрунтя для вивчення проблеми завдяки вдало обраним методологічним засобам і критичному застосуванню даних суміжних наук. Зокрема, виходячи з аналізу професійних груп перекладачів в США та їхніх обов'язків, нормативно-правових документів, американських стандартів якості у сфері перекладацьких послуг, дисертантка логічно розділила вимоги до професійних перекладачів в США на загальносуспільні, морально-етичні, індивідуально-психологічні, соціально-практичні та фахові. У свою чергу, ретельний аналіз цих вимог дозволив дисертантці сформулювати обґрунтований висновок про суттєву зміну змісту праці сучасного перекладача та скласти аргументований перелік його нових функцій, діапазон яких коливається в широких межах від володіння автоматизованими системами перекладу, базами даних і галузевою термінологією – до умінь локалізації й керування проєктами. Вдало проведений ретроспективний аналіз дозволив авторці запропонувати обґрунтовану періодизацію розвитку перекладацької освіти в США, яка переконливо показала, що якщо на перших двох етапах Україна навіть випереджала США, то на останніх двох (комп'ютеризація й модернізація перекладацької освіти) в українській системі підготовки перекладачів спостерігається суттєве відставання від США і навіть певний регрес (наприклад, відмова від окремої спеціалізації «Переклад»).

Кваліфіковане вивчення професійної підготовки перекладачів у США переконливо продемонструвало такі її характерні ознаки як системність,

цілісність, неперервність, взаємопов'язаність структурних компонентів різних рівнів, врахування індивідуальних потреб і вподобань студентів, орієнтація на розвиток професійно важливих особистісних якостей, самовдосконалення та самореалізацію; врахування державних та індивідуальних потреб; застосування науково обґрунтованих підходів і принципів навчання; врахування сучасних вимог до перекладачів; співпраця з національними та міжнародними перекладацькими організаціями й асоціаціями, зокрема, для забезпечення практики студентів та їх стажування; динамічність системи і постійна готовність до змін.

Аналіз організаційно-дидактичних основ підготовки перекладачів у США дозволив *обґрунтовано виділити* п'ять найпоширеніших моделей навчальних планів (лінійна, модифікована лінійна, паралельна, розгалужена, модифікована розгалужена), а також види аудиторної та позааудиторної роботи і їх співвідношення, що забезпечило *надійний фактичний матеріал* для порівняння з аналогічними українськими планами. Дисертантка *слушно звертає особливу увагу* на ті аспекти навчання, які відсутні або недостатньо репрезентовані в українській системі освіти: диверсифікація освітніх програм та участь широкого кола зацікавлених сторін у їх розробці; навчання використання комп'ютеризованих засобів перекладу; альтернативні системи оцінювання та наскрізні форми професійного розвитку; застосування міжнародних і національних стандартів оцінювання перекладу та забезпечення його якості; засвоєння студентами кодексу професійної поведінки перекладачів; здійснення контролю якості підготовки, складання рейтингів ВЗО та проведення акредитації незалежними агенціями.

Встановлені дисертанткою характеристики професійної підготовки перекладачів у США дозволили їй *обґрунтовано й переконливо окреслити* перспективи розвитку системи підготовки перекладачів в Україні за кількома напрямками (законодавчим, управлінським, організаційно-педагогічним і особистісно-професійним) та на різних рівнях (держави, інституції й індивіда). Крім того, дисертантка, враховуючи виявлені нею інноваційні ідеї досвіду США, розробила цілу низку науково-методичних праць (методичні рекомендації,

навчальний посібник та підручник) для підготовки перекладачів у ЗВО України, а також удосконалила зміст професіограми перекладача.

Новизна дослідження полягає у тому, що вперше здійснено загалом успішну спробу цілісного системного порівняльно-педагогічного аналізу проблеми професійної підготовки перекладачів у США й окреслено можливості використання американського досвіду для їх підготовки в Україні. Зокрема, запропоновано періодизацію розвитку перекладацької освіти в США, встановлено американські вимоги до компетентності перекладачів та суттєві ознаки системи їх підготовки, обґрунтовано теоретичні, організаційні та дидактичні засади останньої. Крім того, запропоновано зміни до навчально-методичного й технологічного забезпечення професійної підготовки перекладачів в Україні і змісту компонентів професійної компетентності перекладача. Набули подальшого розвитку уявлення щодо компетентнісного підходу в навчанні перекладу, використання закордонних моделей такого навчання, видів перекладацької освіти, процесів її акредитації та професійних функцій перекладача.

Практичне значення дослідження полягає у розробці науково-методичного забезпечення (підручник, навчальний посібник, методичні рекомендації) процесу професійної підготовки майбутніх перекладачів. З урахуванням результатів дослідження, структуровано й оновлено зміст низки дисциплін перекладацького циклу, відповідних навчальних планів і педагогічної практики магістрів спеціальності «Переклад». Методологія й результати дисертації можуть бути використані в інших порівняльних дослідженнях проблем перекладацької освіти.

Результати дослідження є *достовірними* та *обґрунтованими*, що забезпечується методами дослідження, які відповідали поставленим меті та завданням, а також забезпеченням безпосереднього зв'язку між незалежною та залежними змінними дослідження.

Проблематика дисертації пов'язана з *державною програмою наукових досліджень* (тематичний план наукових досліджень Хмельницького національного університету «Психолого-педагогічна система становлення особистості фахівця» (ДР № 0114U005266). Тема роботи затверджена рішенням

ученої ради Хмельницького національного університету (протокол № 6 від 23.01.2013 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень із педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 26.03.2013 р.).

Ключовими проблемами дисертації є: *ідентифікація* змісту понять «перекладацька освіта», «професійна підготовка перекладачів», «система професійної підготовки перекладачів», «курикулум», «сертифікація»; сучасні тенденції розвитку перекладацької освіти в США, вимоги до професійної діяльності та компетентності перекладачів в США, періодизація розвитку американської перекладацької освіти, її організаційно-дидактичні основи, підтвердження професійної кваліфікації перекладачів в США, американські стандарти якості перекладу, перспективи розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні з урахуванням досвіду США, розробка науково-методичного забезпечення професійної підготовки перекладачів в Україні з огляду на згаданий досвід.

Дисертація є завершеною науковою роботою, структура якої повністю відображає хід наукового дослідження автора. Зміст дисертації повно викладений у 61 публікації дисертантки й авторефераті. Зміст автореферату та основних положень дисертації є ідентичним.

Попри загальне позитивне враження, дисертація містить певні положення, які є дискусійними і потребують пояснень.

1. Хоча перелік перспектив розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні на рівні держави (с.31 автореферату та с. 427 дисертації) є логічним узагальненням результатів дослідження, однак видається, що в ньому бракує ще одного важливого висновку, який безпосередньо впливає із змісту роботи. Йдеться про необхідність розділення спеціалізацій «Мова та література», з одного боку, та «Переклад», з іншого, які до 2016 року існували як окремі спеціальності, і які, згідно з наказом МОН України № 567 від 25.05.2016, об'єднано в одну спеціалізацію під назвою «Мова та література (переклад включно)». Згадане об'єднання, по-перше, суттєво погіршує можливості якісної професійної підготовки перекладачів в Україні (оскільки сумарний обсяг компетентностей з мови, літератури та перекладу значно перевищує можливості

навчального плану ВЗО), а по-друге, цілковито суперечить міжнародному досвіду підготовки перекладачів, зокрема, й накопиченому в США.

2. Потребує пояснення зміст словосполучення «блок завдань» у фрагменті «спеціалізовані блоки завдань у навчанні галузевого перекладу» (с.27 автореферату та с. 422 дисертації). Зазвичай термін «завдання» тлумачиться як компонент змісту навчання, а конкретніше – як форма організації навчальної діяльності, спрямована на розвиток певних умінь, на відміну від «вправи», яка розглядається як аналогічна форма, призначена для багаторазового виконання однієї або кількох операцій дії, стосовно якої формується навичка. Таким чином, будь який курс чи модуль навчання можна розглядати як сукупність вправ і завдань, організованих відповідно до конкретних його принципів. У даному ж випадку неясно, чи то «блок завдань» є модулем навчання у конкретній галузі (наприклад, переклад у юридичній сфері), чи до його змісту вкладається якесь інше значення. Так само варто пояснити, чи в згаданих блоках, крім завдань, наявні і вправи, і якщо так, то як в них співвідносяться поняття «завдання» і «вправа».

3. Серед фахових вимог американського суспільства до професійної діяльності та компетентності фахівців у сфері перекладу згадується «оперування навичками різних видів перекладу» (с. 423 дисертації). Видається, що якщо мова йде про компетентність перекладача загалом, то навряд чи можна обмежуватись «навичками різних видів перекладу» при формулюванні вимог до згаданої компетентності, оскільки навички є проміжними цілями формування будь-якої діяльності й лише утворюють необхідне підґрунтя для функціонування умінь, розвиток яких і є власне метою будь-якого навчання. Відповідно, у цьому контексті доцільніше говорити про «уміння» або «навички й уміння» різних видів перекладу.

4. Характеризуючи навчальні програми (які в дисертації називаються «курикулумами»), дослідниця вживає терміни «навички» і «компетентності» як однорідні («поетапність розвитку професійно важливих навичок і компетентностей», с.29 автореферату та с. 425 дисертації). Однак, якщо розглядати компетентність як сукупність низки складових, які (поміж інших)

включають і навички, то неважко зробити висновок, що ці поняття співвідносяться як рід (компетентність) і вид (навички), а тому слово «навички» у цьому словосполученні видається зайвим.

5. Оскільки авторка працювала переважно з англomовною термінологією, їй довелося виконати значний обсяг роботи стосовно її перекладу, з якою вона загалом успішно впоралася. Однак у деяких випадках обрані дослідницею способи передачі такої термінології спричинюють потенційні джерела двозначності при їх тлумаченні українськомовними адресатами. Наприклад, однією з професійних функцій перекладача названо уміння «консультувати з лінгвістичних питань» (с. 28 автореферату). В українській мові словосполучення «лінгвістичні питання» (англ.: *linguistic issues*) зазвичай пов'язано з науковими дослідженнями у галузі мовознавства, що навряд чи входить до функцій фахівця у сфері перекладу, скоріше тут йдеться про консультації щодо відповідності тексту нормам мови перекладу, його стилю тощо. Це ж стосується й іншої професійної функції перекладача, а саме уміння «виконувати лінгвістичні дослідження» (англ.: *linguistic research*) (с. 423). В українській мові словосполучення «лінгвістичні дослідження» також однозначно асоціюється з науковими розвідками у галузі філології, в той час як згадане англomовне словосполучення в даному контексті радше означає роботу зі словниками, довідковою літературою тощо. Невдалою видається також передача англomовного терміна *techniques* як «техніки» («опанування... *технік* виконання різних видів перекладу», с. 29 автореферату): по-перше, вживання українського слова «техніка» (в значенні «сукупність прийомів») у множині виглядає незвичним, а по-друге, в даному контексті цей термін, вірогідно, доцільніше було б передати словосполученням «навички та уміння»).

6. Дисертація та автореферат написані гарною науковою мовою, однак все ж помічені деякі логічні, термінологічні та стилістичні неточності. Зокрема, дисертантка вживає словосполучення «пізнавальна самостійність» (с. 28 автореферату) замість більш звичного «навчальна автономія»; «комунікація між населенням та державою» (с. 423) замість логічнішого «...між громадянами і державою»; доцільно пояснити різницю між «видами» і «типами» перекладу (с.

423); невдалою видається комбінаторність у словосполученнях «керувати термінологією» та «робити редагування» (с. 28 автореферату); у деяких випадках дискусійним виглядає застосування транскодування при передачі англомовних термінів, наприклад, «стейкхолдер» (замість «зацікавлена сторона») (с. 425), «бізнес-структури» (замість «підприємницькі структури») (с. 428), «перекладацький бізнес» (замість «підприємництво у сфері перекладу») (там же), *інформальне* навчання (замість «навчання за межами навчального закладу»).

Перелічені зауваження не стосуються головного змісту роботи і не впливають на достовірність та обґрунтованість висновків дисертантки.

Загальна ж оцінка роботи є незмінною.

Дисертація є закінченим науковим дослідженням, обсяг, якість та оформлення якого відповідають усім чинним вимогам пп. 9, 10 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому постановою КМУ №567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015, №1159 від 30.12.2015 та №567 від 27.07.2016 р. Робота є актуальною, а одержані висновки обґрунтованими, достовірними і такими, що мають теоретичне та практичне значення й наукову новизну. Відповідно, слід зробити висновок про те, що авторка дисертації, Скиба Катерина Миколаївна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри перекладознавства
імені Миколи Лукаша
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна



Л. М. Черноватий

Підпис 
ЗАСВІДЧУЮ
Учений секретар Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

